

Předmluva

Tato kniha vděčí za svůj vznik krátkému setkání s papežem Františkem na Svatopetrském náměstí v červnu 2013. Spolu s kolegou jsme obdrželi vytoužené lístky do první řady na střední audienci, kdy je možnost pohovořit s papežem, když prochází podél shromáždění a krátce promlouvá s delegáty a hosty. Trvalo mu víc než dvě hodiny, než k nám došel, protože po mém projevu – obvyklé směsi dobrosrdečného humoru a překvapivých metafor – zmizel zdánlivě navěky mezi těmi, které nazývá svatým věrným lidem Božím. To oni, anawim, prostí lidé Boží, byli středem jeho zájmu, nikoli my, majitelé prominentních lístků.

Slunce toho dne pražilo a vyčerpání si vybralo svoji daň. Než k nám František došel, bylo mu tehdy sedmdesát šest let, byl rozpálený, zpočiny a bez dechu. Nesmírně mě ale ohromila síla, která z něho vyzařovala, vskutku biblická směs vyrovnanosti a hravé radosti. Dobře to vyjádřil arcibiskup z Canterbury Justin Welby po setkání s ním o několik dní později: „Ten argentinský papež je neuvěřitelně lidský a plane pro Krista. Kdyby radost byla plamenem, musel byste být z azbestu, abyste neshořel.“

Od oné deštivé noci 13. března 2013, kdy byl zvolen, mě František stále víc a víc fascinoval. Seděl jsem na televizním komentátorském stanovišti nad Svatopetrským náměstím a minutu za minutou jsem popisoval dění pro britský zpravodajský kanál. Od okamžiku, kdy se objevil bílý kouř, jsme společně se všemi světovými médii hodinu čekali na první pohyb závěsů na balkóně. Několik minut předtím, než vyšel kardinál Jean-Louis Tauran, jsem dostal tip od svého bývalého nadřízeného, penzionovaného arcibiskupa Westminsteru, kardinála Cormaka Murphy-O'Connora, který se zúčastnil rozhovorů předcházejících konkláve, ale na samotnou

konkláve byl už příliš stár. Řekl mému agentovi, že konkláve byla krátká, proto novým papežem bude nejspíš Jorge Mario Bergoglio.

Bergoglio? To bylo jméno z minulosti. Znal jsem jeho vlast. Táhla se od vlhkých deštných pralesů plných papoušků přes rozlehlé prerie mezi horami a oceánem, po nichž se proháněla stáda dobytka a koní, a končila ledovými krami, na kterých tučňáci proplouvali kolem stříkajících velryb. Bývala to bohatá země, která sama sebe považovala za výspu Evropy v Jižní Americe. Později se z ní stal učebnicový příklad nenaplněných nadějí a varování, jak mohou hluboce zakořeněné politické rozpory paralyzovat společnost. Vybavil jsem si svoji cestu do Argentiny v roce 2002, kdy jsem psal článek o jejím ekonomickém kolapsu. Tehdy lidé s uznáním hovořili o tamním rezervovaném a asketickém kardinálovi. Také jsem se vrátil do počátku devadesátých let, kdy jsem žil v Buenos Aires a sbíral materiál pro svoji doktorskou práci o úloze církve a politiky v dějinách Argentiny. Během moha návštěv, mezi pokusy o státní převrat a finančními krizemi, jsem si to okouzující město zamiloval. A protože jsem v něm v jisté době po mnoho měsíců žil, brzy jsem pochytil přízvuk a fráze porteño (přístavní) španělštiny. To všechno už bylo – jak W. H. Hudson nazval své vzpomínky – *Dávno a daleko*. S Bergogliem jsem se ocitl zpátky v té době.

Další vzpomínka se vázala ke konkláve z dubna 2005, na které byl zvolen Benedikt XVI. Tehdy jsem byl v Římě s kardinálem Murphy-O'Connorem. Někteří kardinálové se snažili najít pastorální alternativu k Josep-hu Ratzingerovi a obraceli pohled k Jižní Americe, nové naději církve. O několik měsíců později odhalil tajný deník nejmenovaného kardinála, že hlavním soupeřem v této volbě byl Bergoglio z Buenos Aires. Od té doby ale ustoupil do pozadí do té míry, že v roce 2013 nikoho ani nenapadlo, že by mohl být papabile. Proto jsem byl tak vděčný za ten tip. Argentinského kardinála jsem na seznamu neměl a myslím, že ho tam neměl ani nikdo jiný. Takže když se konečně závěsy rozestoupily a byl oznámen nový papež, mohl jsem říct, kdo to je a něco málo o něm. Komentátoři ostatních kanálů to tak jednoduché neměli.

Později to vypadalo, že se většina shoduje v tom, že se Bergoglio zjevil odnikud a o jeho zvolení neusilovala žádná skupina kardinálů. Ale pokud by tomu tak bylo, proč si byl můj bývalý nadřízený zřejmě ještě před konkláve tak jistý, že to bude právě on? Cítil jsem, že je za tím víc. Bergoglio vůbec nezmizel, byl jen neviditelný pro náš eurocentrický radar a existovala skupina, která pracovala na jeho zvolení.

Ale tohle pro mě nebylo nejdůležitější. Mě především zajímalo, kdo je, jak uvažuje, jak ho utvářel jezuitský řád, jaké místo zaujímal ve sporech, které jsem kdysi studoval. V oněch prvních sto dnech vzrušujícího Františkova pontifikátu způsobil ve Vatikánu i ve světě bouři – jako když otočíte omeletu, jak sám rád říkal. Lidé se ho snažili vtěsnat do šablon, které nepasovaly na Jižní Ameriku, a ještě méně na Argentinu, kde perónismus rozmetal pojmy pravice a levice. Nepochopení dalo vzniknout protichůdným prohlášením: Biskup ze slumů, který se přátelil s vojenskou diktaturou? Zpátečnický jezuita, který se stal pokrokovým papežem? Někteří se snažili tvrdit, že byl obojím, a „konvertoval“ během exilu v Córdobě počátkem devadesátých let dvacátého století. Ti, kteří ho v Argentině dobře znali, říkali, že to prostě není pravda. Ale jaké bylo jiné rozumné vysvětlení?

První Františkovy životopisy, jež spěšně sestavili žurnalisté, kteří se o něho léta zajímali, byly plné fascinujících příběhů a hlubokých náhledů, a tato kniha se jim v tom nemůže rovnat. Ale ti se zcela pochopitelně soustředili na Bergoglioova pozdní kardinálská léta, o nichž se popsalo mnoho papíru a je jich plný internet, přičemž se v podstatě nedotkli třiceti let jeho života jezuita – času rozporů a také období, kdy se formovala jeho spiritualita a vize světa. Co se přesně přihodilo mezi Bergogliem a jezuitou? Cítil jsem, že pokud tohle pochopím, bude všechno mnohem jasnější.

Když jsem se krátce s Františkem setkal na onom sluncem rozpáleném náměstí, dodal mi pevný stisk, jímž mě uchopil za loket, odvahu. Nechci tvrdit, že by toužil po tomto životopise – nemá rád knihy o své osobě a chce směřovat pozornost tam, kam je třeba – ale jeho rozhodné sevření mě povzbudilo. Jako cizinec, který se dlouho věnoval rozporům argentinské společnosti, a znalec jezuitů jsem byl možná ten pravý, kdo by mohl pomoci nezasevěným pochopit Františkovo tajemství.

V říjnu 2013 jsem zamířil do Buenos Aires, abych tam strávil pět týdnů naplněných rozhovory, usilovným pátráním a sháněním výtisků jeho písemných prací, z nichž většina vyšla už velmi dávno. Vracel jsem se v Bergogliových stopách z Buenos Aires do San Miguelu, Santa Fe, Córdoby a Entre Ríos, stejně jako přes Andy do Santiaga de Chile. Kvůli této knize jsem podnikl i další cesty – do Rio de Janeira v Brazílii na Světové dny mládeže v červenci 2013, dvakrát do Říma na kardinálskou konzistoř v únoru 2014 a v dubnu na kanonizaci Jana XXIII. a Jana Pavla II. Během tuctů rozhovorů s jezuitou, bývalými jezuitou a dalšími lidmi, kteří mu byli

nabližku během dvacetiletého působení ve funkci biskupa, arcibiskupa a kardinála, začínal chybějící obraz dostávat jasnější obrysy. Uvědomoval jsem si, že o Františkovi nebylo mnohé řečeno a jediné poznáním hluboké minulosti – Argentiny, církve a jezuitů – lze porozumět Františkově myšlení a vizi. *Papež reformátor* je proto příběhem nejen Bergogliovým, ale i jejich příběhem.

Životopisy se většinou píší o lidech, kteří buď zemřeli, nebo jsou na odpočinku. Během sedmi měsíců, kdy jsem tuto knihu psal, od prosince 2013 do června 2014, se tento člověk stal celosvětovým fenoménem. Nebylo možné nevidět spojitosti mezi Bergogliem a Františkem nebo předstírat, že čtenář nebude přemýšlet o Františkovi, zatímco bude číst o Bergogliovi. Věděl jsem, že pozadí musí být širší než jenom vyprávění o Bergogliovi, že na rychle se rozvíjející Františkův pontifikát je třeba hledět prostřednictvím jeho životopisu. Přesto by neustálé soustředění čtenáře na Františka nejenom narušovalo příběh, ale čtením minulosti pohledem přítomnosti bych se dopustil zločinu hagiografie, jako kdyby celý jeho život byl přípravou na papežství. Rozhodl jsem se proto začít každou kapitolu nějakou významnou epizodou (cestou nebo dokumentem) z Františkova dosavadního pontifikátu, která čtenáři uvízne v paměti. Tak je možné nalézt někdy zajímavá – jindy provokativní – spojení s jeho minulostí, aniž by došlo k narušení celistvosti a plynulosti příběhu. V doslovu jsem spojil oba proudy, analyzoval jeho první rok a pokusil se odhadnout, kam jeho pozoruhodný pontifikát církev zavede.

Papež reformátor je tedy pojatý chronologicky, ale nikoli zcela striktně. Soustředí se na příběhy, jejichž středem je náš člověk, a poté se obrací zpátky, aby zmapoval zemi a minulost, která jej utvářela. První kapitoly, v nichž ho až do jeho vysvěcení nazývám „Jorge“, obsahují exkurze do rozdílů a pnutí v dějinách argentinské politiky a církve, které jsou nezbytné pro pochopení jeho vize. V první polovině knihy hraje významnou roli příběh jezuitů jak v Argentině, tak celosvětově, minulost i přítomnost se silně prolínají prostřednictvím *Duchovních cvičení* svatého Ignáce, která významně ovlivnila Bergogliovo myšlení, spiritualitu a schopnost vést, a skrze zápasy uvnitř Tovaryšstva Ježíšova (jezuité) za jeho obrodu po druhém vatikánském koncilu. Celý *Papež reformátor* bere vážně Bergogliovu jezuitskou schopnost spirituálního rozlišení jako klíč k jeho rozhodování. Činil a činí rozhodnutí ne toliko na základě informací a zájmů, ale také podle toho, kde vidí Boží vůli a jejího protivníka: pokušení „zlého ducha“.

Během psaní této knihy jsem přečetl tisíce Bergogliových slov od jeho prvního článku publikovaného v roce 1969, který sepsal jako kardinál, po jeho duchovní cvičení a homilie. (Je to rozený spisovatel, precizní a s velmi živým stylem.) Většina jeho raných prací a téměř všechny jeho homilie existují pouze ve španělštině a překlady v knize jsou v naprosté většině mým dílem, i když existují i jiné překlady, pokud není uvedeno jinak. Totéž platí i o rozhovorech, z nichž byla převážná většina vedena ve španělštině. V Argentině je hrdinsky přepsala Inés San Martínová (nyní je římskou korespondentkou Boston Globe) a já jsem je přeložil. Abych se vyhnul přemíře odkazů, pocházejí všechny citace, pokud není uvedeno jinak, z těchto rozhovorů (viz závěr knihy). V seznamu zdrojů je podrobný výpis dokumentů, rozhovorů a dalších pramenů, z nichž tato kniha čerpá.

Papež reformátor obsahuje mnoho příběhů, jež vzbudí pozornost novým pohledem na sporná nebo důležitá období Františkova života. Všechny ale spojuje hlavní linie obsažená názvu: je to výpověď o církevním vůdci, který se už od raného věku cítil povolán být reformátorem, a dostal moc to dokázat. Toto není příběh pouze jednoho člověka, ale také jeho tří reform: argentinských jezuitů, argentinské církve a nyní i církve univerzální. Jeho vzory byli francouzští teologové Yves Congar a Henri de Lubac, kteří ho učili, jak sjednotit Boží lid radikální reformou, která je povede ke svatosti. Pokud čtenář uvidí tuto linii a pochopí jeho pontifikát spíše jako důsledek, pak tato kniha splnila svůj účel.

Některé z nejlepších příběhů a postřehů na následujících stránkách vzešly z fascinujících setkání neuvěřitelné vřelosti a hloubky v Argentině, Římě a na jiných místech. Většina z nich je obsažena v seznamu zdrojů, ale rád bych poděkoval těm – včetně jezuitů, kardinálů a důvěrníků Jorgeho Bergoglia, z nichž někteří nechtěli být zmiňováni –, kteří při mém pátrání vstupovali na nejistou půdu či se dostávali do úzkých, a dalším, kteří se mi svěřili s informacemi, jež mohly být snadno zneužity. Doufám, že i když mohly vést k závěrům, s nimiž nemusejí souhlasit, oplatí jim *Papež reformátor* důvěru, kterou ke mně měli.

Jedním z nejméně pravděpodobných a nejvíce inspirujících pramenů byl biskup Tony Palmer, jeden z duchovních synů papeže Františka, s ním se setkáme v deváté kapitole a v doslovu. Palmer neúnavně pracoval na

shodě mezi církvemi, byl hnací silou všeobecné dohody, kterou se s papežovou pomocí podařilo prosadit mezi katolíky a evangelíky, jež tvoří pozadí zmíněných kapitol. Tony mě v průběhu příprav knihy do tisku informoval o historických pokrocích, když 20. července 2014 přišla zpráva o jeho smrti při motocyklové nehodě. Cítil jsem velikou jistotu, že jeho smrt nebude znamenat konec díla, které on a František započali.